

U Italiji, na primer, vojvode od Ferare⁷ nipošto ne bi odoleli napadima Mlečana 1484. godine, niti pape Julija 1510. godine da nisu potomci stare vladarske kuće. Nasledni vladalac ima manje razloga i potrebe da se kome zamera, odatle je i u narodu omiljeniji; a ukoliko ga ne omrznu zbog kakvih naročitih poroka, podrazumeva se da će ga, po prirodi stvari, podanici voleti. Sama starina i dužina njegove vlasti progutale su uspomene na sve pređašnje poroke, i u njima su se izgubili svi razlozi za promene budući da svaka promena udara temelje novoj.

⁷ Vojvodstvo od Ferere bilo je feud rimske crkve.

Glava treća

De principatibus mixtis

[O mešovitim monarhijama]

Teškoće, međutim, leže u novoj monarhiji. Ukoliko nije posve nova već je kao deo priključena nekoj drugoj (pa ih skupa možemo nazvati mešovitom monarhijom), promene se najpre javljaju kao posledica jedne sasvim prirodne nepovoljnosti koju zatičemo kod svih novih monarhija – ljudi voljni da smene svog gospodara, nadajući se boljem uzrok su promena. Ta ih nada diže na oružje protiv njega, a to je varka jer se potom i sami uvere da su samo pogoršali stvari. Ovom je, opet, uzrok jedna druga prirodna i opšta potreba koja nagoni novog vladaoća da na svoje podanike udari vojnom silom i raznim drugim nepravdama koje novo osvajanje za sobom povlači. Tako si stvorio neprijatelje od onih koje si povredio prilikom dolaska na vlast, a izgubio prijatelje u onima koji su ti pomogli da tu dođeš jer niti možeš da ih zadovoljiš onako kako oni to očekuju, niti pak možeš protiv njih da upotrebiš krajnje mere, budući da su te obavezali. Naime, ma koliko jaku vojsku da ima, osvajaču je uvek potrebna pomoć domaćih da bi

ušao u oblast. Zato je francuski kralj Luj XII osvojio Milano i potom ga izgubio.⁸ Lodovikove snage bile su dovoljne da ga proteraju prvi put, budući da mu je narod nadajući se boljem sutra otvorio kapije, ali obmanut u svojim očekivanjima nije mogao podneti ugnjetavanje novog vladaoca.

Istina, kada se nanovo osvoje pobunjene zemlje, ne daju se opet lako izgubiti. Koristeći pobunu kao opravdanje, vladalac sada ne preza od toga da presto sačuva kažnjavajući krivce, raskrinkavajući sumnjive i jačajući svoje najslabije tačke. Otuda, ako je prvi put bilo dovoljno da se jedan vojvoda Ludoviko tek malo pobuni na granici da bi Francuska izgubila Milano, drugi put je trebalo da protiv nje istupi ceo svet i da se njena vojska rasturi i protera iz Italije. Razlozi za takav obrt su ranije navedeni. Bilo kako mu drago, i prvog i drugog puta, francuski kralj je zbačen. Već smo pretresli glavne uzroke prvog pada. Ostaje sada da se navede zašto je pao po drugi put i da se razmotri kakvim je sredstvima raspolagao, odnosno kakvim bi neko drugi na njegovom mestu trebalo da raspolaže da bi se u osvojenoj zemlji zadržao duže od Francuske.

Dodao bih još da zemlje koje se kao osvojene priključe staroj državi osvajača, mogu biti istog porekla i jezika, ali ne moraju. Ako jesu istog porekla i jezika, mnogo se lakše mogu zadržati, posebno ako nisu navikle da žive slobodno. Da bi se osigurala vlast, dovoljno je ugasiti lozu ranijeg vladaoca jer, dokle god

⁸ Francuski kralj Luj XII (1498–1515) polagao je pravo na Milanско vojvodstvo. To pravo mu je osporio Frančesko Sforca. Luj XII je sklopio savez s Venecijom i zauzeo Milano 1499. godine.

se čuva stari poredak i ne menjaju običaji, ljudi će živeti u slozi. Tako je bilo i s Burgundijom, Bretanjom, Gvaskonjom i Normandijom, koje su dugo živjele s Francuskom. I pored malih razlika u jeziku, običaji su im slični, pa lako trpe jedni druge. Onaj koji hoće da osvojene zemlje zadrži, mora da obrati pažnju na dve stvari: prvo da zatre lozu starog vladaoca; drugo da im ne menja zakone i dažbine. Jedino će tako za veoma kratko vreme nova vlast srasti u jedinstvenu celinu s njihovom starom državom.

Međutim, nevolja je kada se osvajaju države različitog jezika, običaja i poretka. Potrebna je velika sreća i veliko umeće da bi se takve države zadržale. Jedna od najjačih i najdelotvornijih mera za sigurniju i trajniju vlast jeste da onaj ko ih osvoji ode onamo da živi. Tako je postupio i turski sultan s Grčkom – i pored svih drugih mera koje je preduzeo da zadrži ovu zemlju, ne bi uspeo da se onde nije naselio. Dokle god si prisutan u datoj zemlji, u stanju si da nemire još u začetku otkriješ i protiv njih pravovremeno deluješ, a kada te onde nema, za njih saznaš tek kad su već toliko narasli da im više leka nema. Povrh svega, ovako ti namešnici ne pljačkaju pokrajinu za svoj račun, a podanici su zadovoljni jer mogu lično vladaocu da se požale. Otuda imaju više razloga da ga vole ako hoće da mu budu pokorni, odnosno da ga se plaše ako bi se odlučili za suprotno. S druge strane, svako ko bi namerio da na takvu državu spolja udari, bio bi mnogo obazriviji. Zbog svega navedenog, daleko je teže oteti datu oblast od vladaoca koji u njoj i živi.

Drugi, bolji način jeste da se neka ključna mesta te države nasele. Neophodno je ovako postupiti ili

držati tamo znatne konjičke i pešadijske snage. Nove naseobine ne koštaju mnogo i vladalac ih osniva i održava trošeći malo ili nimalo ličnog bogatstva. Jedina pretnja su mu oni kojima su kuće i polja oduzeti da bi se dali doseljenicima, a oni su, opet, tek neznan deo te države. Konačno, ti kojih se ovo dotiče, nemaju mu kako naškoditi budući da su osiromašeni i raseljeni. Svi ostali su neoštećeni (za šta treba da budu u pokornosti) ili u strahu da im se, ako pogreše, ne dogodi isto što i onima koje je vladalac lišio dobara. Zaključujem da te naseobine ne koštaju ništa, te da su pokorne i da donose manje štete. Oni koji su oštećeni ne mogu da naude pošto su osiromašeni i raseljeni, kako je već rečeno. Ovde treba primetiti da ljudima valja povlađivati ili ih valja uništiti, jer se ljudi za male uvrede svete, a za velike ne mogu. Ipak, uvreda koja se čoveku nanosi treba da je takva da joj ne preti osveta.

Međutim, ukoliko se umesto naseobina onamo drže ljudi pod oružjem, trošak se povećava jer tada svi prihvodi te države odlaze na održavanje vojske. Tako vladaocu ono što je osvajanjem stekao na kraju bude veća šteta no korist, jer seljenje vojske s jednog mesta na drugo škodi celoj državi. Taj teret svi osećaju i svako vladaocu onda postaje neprijatelj; a takvi su neprijatelji opasni jer, iako poraženi, ostaju u svojim domovima. Posmatrano sa svakog stanovišta, beskorisno je slati vojsku, dok je korisno slati naseljenike.

Ko dođe u oblast koja se razlikuje po navedenim osobinama, mora još i da se nametne susednim manjim moćnicima kao poglavar i zaštitnik, a prvake zemlje da oslabi. Usput, treba da povede računa da

slučajno onamo ne dođe neki jednako jak stranac. Uvek će se događati da novog u zemlju dovedu oni koji su u njoj nezadovoljni, bilo iz prevelikog vlastoljublja, bilo iz straha, baš kao što su svojedobno Etolci doveli u Grčku Rimljane. Njih su, zatim, u sve druge oblasti listom dovodili domaći stanovnici. Prema opštem poretku stvari, čim jedan moćan stranac uđe u neku oblast, odmah mu se priključe sitni moćnici iz zavisti prema onome koji je, kao jači, nad njima stajao. Što se tih sitnih moćnika tiče, vladalac ne mora da se trudi da stekne njihovu naklonost, utoliko pre što oni dragovoljno svoje zemlje uključuju u državu koju je taj osvojio. Dovoljno je tek da pripazi da se ne osnaže previše i da ne steknu prevelik ugled; lako će onda svojim snagama, a uz njihovu pomoć, srušiti domaće prvake i postati jedini gospodar te oblasti. Ko se ne bude vodio ovim pravilima, brzo će izgubiti što je osvojio, a golemu muku i nebrojene teškoće iskusiće još dok je na vlasti.

Rimljani su se u osvojenim krajevima strogo pridržavali ovih pravila – slali su tamo svoje građane, pomagali sitne moćnike, al' tako da im snage ne narastu previše, rušili su domaće prvake i nisu dozvoljavali da kakvi strani velikani steknu ugled. Grčka je više nego dovoljan primer – pomogli su Etolce i Ahajce, oslabili Makedonsku kraljevinu, odbili Antioha, a sprečili da isti Etolci i Ahajci ikad osnuju sopstvenu državu, ma koliko da su ih zadužili. Nisu ih Filipova obećanja namamila da mu budu prijatelji, a da ga ne unize, nit ih je Antiohova sila nagnala da se pomire s njegovom vlašću u ma kojoj državi na tom prostoru. Rimljani su u navedenim slučajevima postupili kako bi svi mudri vladaoci morali činiti – da ne misle samo na sadašnje
